

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Олена ЛЕВОШИЧ,

*здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» Полтавського
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
Науковий керівник: Володимир ПОГРЕБНЯК,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та
методик їх викладання Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

Розкрито особливості використання інтерактивних методів навчання в контексті оновлених концептуальних положень освітнього процесу в початковій ланці НУШ. Обґрунтовано доцільність та ефективність застосування цих методів для побудови суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учителем та учнем, що сприяє високим результатам навчання, якісному засвоєнню знань і формуванню вмій учнів, розвитку їхніх здібностей і творчих можливостей.

Ключові слова: інтерактивне навчання, методи навчання, Нова українська школа, освітній процес, особистісна педагогічна взаємодія, творчий потенціал особистості молодшого школяра.

The features of usage of interactive teaching methods based on the renewed conceptual provisions of the educational process in the primary school of the New Ukrainian School have been revealed. The expediency and effectiveness of these methods to build a subject-to-subject interaction among a teacher and pupils, which contributes to high learning outcomes, quality acquisition and reproduction of knowledge and skills by pupils, the development of their talents, facilities and creative abilities, are reasoned. The exceptional role of the creative potential of personality of a child of primary school age in individual formation and development is emphasized. The historical issues of usage of interactive methods in education of primary school pupils, domestic and foreign experience have been studied, factors and conditions of application of interactive learning technologies in primary school are outlined. In addition to theoretical provisions, the author's

methodical materials and practical advices, in particular interactive didactic tasks, are represented.

Keywords: interactive learning, teaching methods, New Ukrainian School, educational process, personal pedagogical interaction, creative potential of primary pupil's personality.

FEATURES OF USING INTERACTIVE TEACHING METHODS IN PRIMARY SCHOOL

Olena LEVOSHYCH

Початкова освіта є основою, фундаментом усього подальшого навчання і розвитку особистості. Передусім це стосується сформованості універсальних (ключових) компетентностей, які забезпечують уміння вчитися протягом життя. Саме початкова ланка освіти повинна забезпечити навчальну мотивацію, пізнавальний інтерес, готовність і здатність до співпраці та спільної діяльності учня з учителем та однокласниками.

Нова концепція початкової освіти України передбачає формування у молодших школярів уміння самотійно, свідомо і відповідально вчитися, а також створення в закладах загальної середньої освіти необхідних умов для формування в дітей творчих здібностей, виховання особистості, здатної до саморозвитку як під час навчання в школі, так і в подальшій життєдіяльності [4].

Відповідно до змін, які відбуваються в уявленнях суспільства про цілі освіти і способи їх реалізації, сучасна початкова школа потребує якісного оновлення в організації освітнього процесу, зокрема, шляхом поєднання традиційних та інноваційних методів навчання й виховання.

Людині необхідні не лише базові навички, такі як уміння читати, писати, слухати й говорити. Оскільки є значні відмінності між поняттями «дати знання» й «досягнути їх розуміння», для активізації пізнавальної діяльності слід створити дидактичні й психологічні умови сприяння усвідомленому навчанню, залучати учнів до цього процесу на рівні не лише інтелектуальної, але й особистісної та соціальної активності. Установка на механічне запам'ятовування знань призводить до швидкого їх забування учнями, а при використанні пасивних методів на уроках, коли педагог має провідну позицію, відбувається насадження монологічного режиму педагогічного спілкування: вчитель сам

розподіляє роботу й надає необхідну інформацію, а будь-яку спробу учня виявити самостійність і творчість розглядає як відхід від запланованих ним дій. Діти на таких уроках є лише об'єктом для вчительського впливу.

Відтак, сучасному освітньому процесу потрібні нові педагогічні технології, ефективні форми організації й активні методи навчання для залучення учнів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з оточенням.

Проблема активності особистості в процесі навчання – одна з найактуальніших у психології і педагогіці як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Її розробляли педагоги зі світовим ім'ям (Д. Дьюї, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, Е. Холанд та ін.) і продовжують розробляти сучасні вчені. Дослідниками в галузі початкової освіти (Н. Бібік, А. Бойко, Г. Коберник, В. Марків, О. Савченко, Г. Ясякевич, ін.) доведено, що процес навчання молодших школярів проходить більш ефективно, якщо учень виявляє пізнавальну активність, засновану на високому рівні розвитку пізнавальних інтересів. Цієї мети допомагають досягти інтерактивні методи навчання (О. Біда, Л. Бекірова, О. Комар, І. Осадченко, К. Петрик, Л. Пироженко, О. Пометун, Ю. Руднік, ін.).

Водночас, аналіз навчальної і навчально-методичної літератури (навчально-методичні посібники, конспекти уроків, навчально-методичні вказівки і рекомендації, розроблені вчителями-практиками і представлені на їх власних блогах, а також сайтах закладів загальної середньої освіти) показав, що особливості використання інтерактивних методів при викладанні окремих навчальних предметів початкової школи вивчено фрагментарно й недостатньо розроблено на практичному рівні, що й визначило актуальність дослідження та вибір його теми.

Мета публікації полягає у висвітленні особливостей використання інтерактивних методів навчання з опорою на концептуальні положення освітнього процесу в початковій ланці НУШ. При цьому ставимо такі завдання: показати можливості використання інтерактивних методів навчання для підвищення мотивації і пізнавальної активності в урочній і позаурочній діяльності; систематизувати і представити власний досвід використання інтерактивних методів, зокрема, в практиці викладання української мови.

Сучасні українські науковці проблему активізації навчання передусім пов'язують із поняттям міжособистісної суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії та діалогічності в освітньому процесі. Так, А. Бойко розглядає її як процес безпосереднього чи опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну зумовленість і зв'язок. Взаємодія, як уважає дослідниця, є інтеграційним чинником, причиною та наслідком одночасного зворотного впливу, що зумовлює саморух і саморозвиток суб'єктів [1, с. 13].

На думку К. Петрик, навчальна взаємодія – це особлива форма зв'язку між учасниками освітнього процесу, яка зумовлює співпрацю, координацію і гармонізацію їхніх стосунків; особистісний контакт, що в результаті передбачає зміни поведінки, діяльності, відносин, установок [5, с. 34].

В «Енциклопедії освіти» за редакцією В. Кременя *інтерактивне навчання* визначено як міжособистісна та педагогічна взаємодія, що реалізує базову потребу особистості в залученні її до соціуму і культури суспільства на основі рівноправного партнерства з учителем, характеризує готовність суб'єктів освітнього процесу до взаєморозуміння і взаємоповаги під час спілкування і діяльності. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у взаємодії та співпраці), в якому і вчитель, і учні є рівноправними, рівнозначними суб'єктами. Основний принцип інтеракції – постійна взаємодія учнів, їх співпраця, спілкування. Учитель у такій моделі навчання – лише організатор і координатор інтерактивної взаємодії [2, с. 883-884].

Як стверджує О. Комар, процес навчання зі застосуванням інтерактивних методів сприяє напруженій розумовій роботі суб'єкта навчання і його розвитку. Автор, підсумовуючи основні ефекти інтерактивного навчання, описані в педагогічній літературі, виділяє такі:

- зростання обсягу засвоюваного матеріалу і глибина його розуміння;
- зростання пізнавальної активності і творчої самостійності, витрата меншого часу на формування знань і умінь;
- зниження дисциплінарних труднощів;
- почування учасниками навчального процесу себе комфортно, одержання задоволення від занять, розкріпачення;
- зростання згуртованості учасників навчального процесу, краще розуміння одним одного;

– становлення само- і взаємоповаги, критичності і самокритичності, здатності адекватно оцінювати свої і можливості інших;

– набуття найважливіших соціальних навичок: відповідальності, такту, гуманістичних мотивів спілкування [3, с. 50].

На нашу думку, ефективність інтерактивних методів полягає, крім переліченого вище, ще й у таких конкретних результатах їх застосування:

– вміння самостійного пошуку й аналізу інформації, знаходження способу правильного вирішення завдань;

– уміння формувати і формулювати власну думку й обґрунтовувати її.

Отже, сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес організують таким чином, що практично всі його учасники залучені до пізнавальної діяльності, їм надана можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Спільна діяльність під час засвоєння змісту навчання означає, що кожен здійснює свій індивідуальний унесок, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. При цьому важливе значення має налагодження атмосфери доброзичливості і взаємної підтримки, що дозволяє отримувати не лише нові знання, а й підносить пізнавальну діяльність на вищий рівень кооперації та співпраці: діти вчаться критично мислити, розв'язувати складні завдання на основі аналізу відповідної інформації, аналізувати альтернативні думки, ухвалювати продуктивні рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Роль учителя полягає при цьому в спрямуванні діяльності учнів до досягнення мети уроку. Для цього на уроках організують індивідуальну, парну й групову роботу, опрацювання різних джерел інформації, застосовують дослідницькі проекти, рольові ігри, різноманітні творчі роботи.

Поняття *«інтерактивні методи навчання»* в українській педагогічній науковий обіг уведено О. Пометун [7] та О. Комар [3]. Ці вчені присвятили ґрунтовні наукові праці різноманітним питанням інтерактивного навчання, теорії і практиці інтерактивних педагогічних технологій, зокрема й інтерактивним методам навчання.

Виходячи зі сучасних уявлень дидактів А. Алексюка, В. Бондаря, В. Галузяка, С. Гончаренка, О. Пометун, О. Савченко,

М. Сметанського, В. Шахова, Г. Фреймана й ін. про зміст поняття «метод навчання», О. Комар уважає, що «інтерактивний метод навчання – це впорядкований спосіб активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії між усіма учасниками навчального процесу, направлений на досягнення цілей і завдань освіти, який сприяє накопиченню в учасників соціального досвіду спілкування та освоєнню ними соціальних методів організації навчальної діяльності. Це визначення містить всі три ознаки методу навчання: мета – засвоєння змісту освіти, єдність викладання і учіння, тобто бінарність навчання і характер способу засвоєння, направлено на кожний елемент змісту освіти» [3, с. 85].

Таким чином, можемо сказати, що інтерактивні методи навчання – це такі способи міжособистісної педагогічної взаємодії, істотною ознакою й основним складником яких є бесіда і діалог.

У педагогіці описаний значний масив активних методів. Одну з класифікацій інтерактивних методів навчання (за О. Пишко [6]) представлено на рис. 1.

Для реалізації завдань різних освітніх галузей початкової освіти та при вивченні конкретних тем курсу слід добирати методи навчання, які відповідають меті діяльності й забезпечують її оптимальне досягнення. При цьому критеріями вибору є специфіка навчального змісту, індивідуальні та вікові особливості учнів, конкретна педагогічна ситуація тощо.

Одним із найголовніших завдань вивчення української мови в початковій школі є формування в учнів умінь, які стосуються різних видів мовленнєвої діяльності, зокрема, вміння висловлюватися усно, розмірковувати, виконувати письмові завдання тощо. Відповідно до цього, виокремили найбільш ефективні методи інтерактивного навчання молодших школярів української мови.

Методи «Мікрофон» та «Мозковий штурм» дозволяють дітям у колективно-груповій формі вчитися розмірковувати; учні висловлюють власні думки з приводу того чи іншого питання, ділитися враженнями й уважно слухати інших.

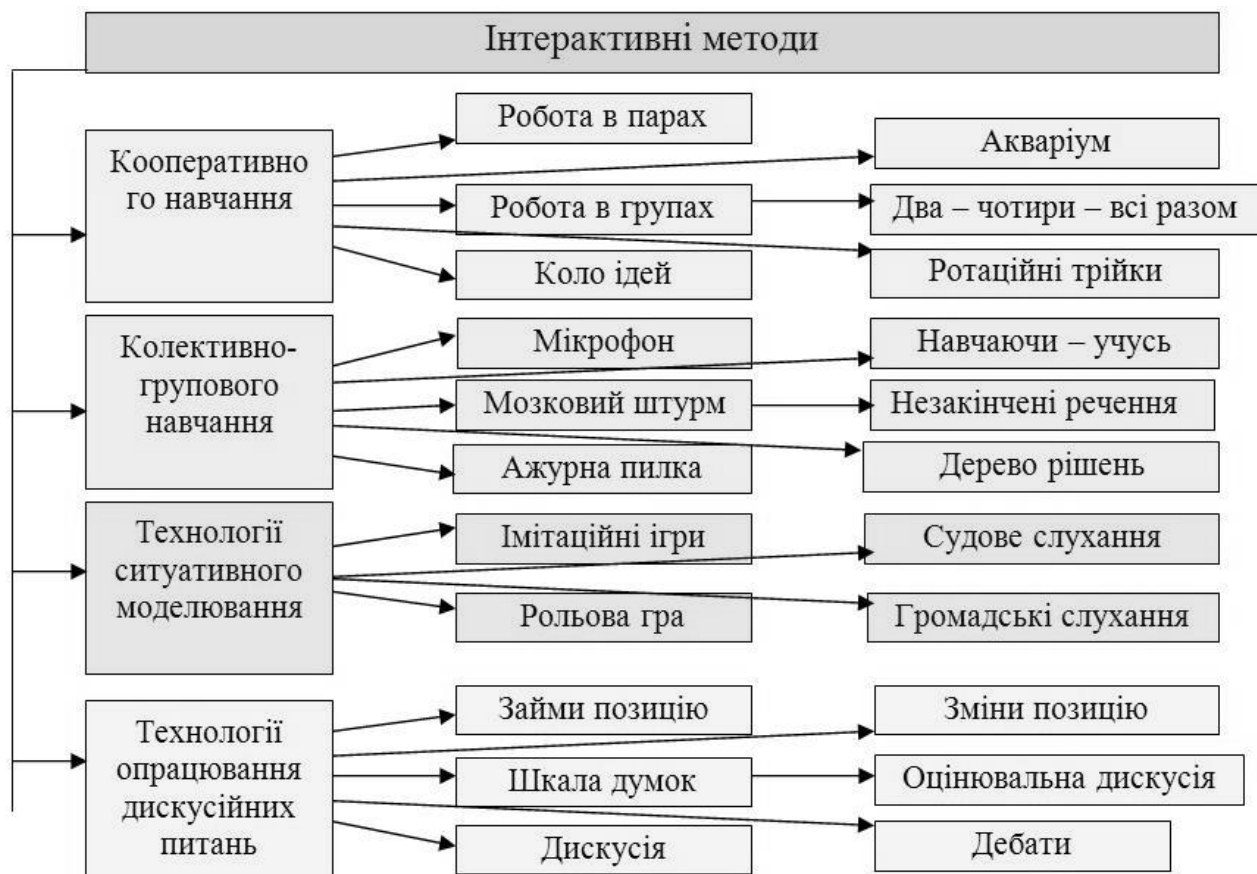

Рис. 1. Класифікація інтерактивних методів навчання
(за О. Пишко [6])

Інструментом у застосуванні методу «Мікрофон» на уроках української мови може бути вправа «Незакінчені речення», що дає можливість ґрунтовно працювати над формою висловлювання. Наприклад, учитель пропонує дітям закінчити такі речення: «Я вважаю, що це слово – прикметник, тому що ...»; «У цьому реченні є слова-антоніми, це ...»; «Українською мовою говорити модно, бо ...».

Метод «Мозковий штурм» використовують для вирішення конкретної навчальної проблеми або пошуку відповіді на поставлені запитання. Наприклад, при вивченні теми «Звуки і букви» в 2 класі доцільним буде поставити учням такі запитання:

- Скільки всього літер в українській абетці? (33).
- Назвіть першу й останню букви українського алфавіту (А, Я).
- Яка буква не позначає окремого звука? (Ь – знак м'якшення).
- Наведіть приклади букв, які позначають один звук?
- Наведіть приклади букв, які завжди позначають два звуки?

Методи «Два – чотири – всі разом», «Коло ідей» (або «Кошик ідей») передбачають роботу в парах, невеликих групах; кожна група при цьому отримує своє завдання й далі всі учасники мікрогрупи обмінюються інформацією, де кожен вважається експертом зі свого питання (наприклад: спікер, секретар, доповідач). При цьому група за короткий час повинна виконати завдання та представити результати своєї роботи, наприклад: «Провідмінійте іменники за відмінками, прослідкуйте за зміною закінчень у словах» (кожна група отримує свій іменник).

Метод проєктів знайшов широке застосування в освітній практиці та дозволяє інтегрувати знання учнів у межах освітньої галузі (наприклад, мова і література), а також із іншими; цей метод надає можливість генерувати нові ідеї на міжпредметній основі, а також застосовувати набуті знання на практиці.

Етапи роботи над проєктом такі: *мотиваційний* (постановка цілей і завдань, актуалізація проблеми, розробка основних ідей); *підготовчий* (формування команди, розподіл обов'язків, збір інформації); *реалізація проєкту* (інтегрування зібраної інформації, підготовка засобів унаочнення проєкту, створення папки, альбому, презентації тощо); *підведення підсумків*.

Рольова гра – один із методів ситуативного моделювання, що передбачає розігрування певних ролей за сюжетом (казок, оповідань, інших художньо-літературних творів). Наприклад, при роботі над казками на уроках зв'язного мовлення цікаво й ефективно застосувати прийом «*Перевтілення*». При цьому кожен учасник повинен обрати для себе роль – персонаж казки, ім'я якого записує на аркуші і ховає в кишеню. Учасники рольової гри повинні ідентифікувати героя, поставивши непрямі запитання (про зовнішність, характер, спосіб життя).

Названі методи дозволяють залучити молодших школярів до мовного середовища й досягти поставлених цілей уроку.

Отже, інтерактивне навчання молодших школярів сприяє залученню учнів початкової школи до процесу пізнання в активній формі. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках, зокрема української мови, дозволяє учням отримувати не лише нові знання й уміння, а здобувати здатність комунікувати й співпрацювати з метою формування й розвитку мовно-комунікативної компетентності.

У перспективі необхідно продовжити роботу з розробки теоретичних і методичних основ застосування інтерактивних

методів навчання, зокрема, вивчити специфіку використання вчителями й ефективність цих методів у педагогічній практиці навчання молодших школярів української мови.

Список використаних джерел

1. Бойко А. М. Суб'єкт-суб'єктні відносини – теоретико-методичні основи підготовки й діяльності вчителя. Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр. Ч. І. Слов'янськ. 2012. С. 3-17.
2. Енциклопедія освіти. Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ, Юрінком Інтер. 2008. 1040 с.
3. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти: монограф. Умань, РВЦ «Софія». 2008. 332 с.
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. МОН України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/zagalna-serednya/n-u-sh.pdf>.
5. Петрик К. Ю. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації інтерактивної навчальної взаємодії учнів: дис. ... к. пед. н., спец. 13.00.04. Бердянськ. 2020. 255 с.
6. Пишко О. Л. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства. *Народна освіта*: електронне фахове видання. 2014. № 1 (22). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257.
7. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, А.С.К. 2007. 144 с.